



Informacinis pranešimas

iš ES narkotikų stebėsenos agentūros Lisabonoje

2019 M. EUROPOS NARKOTIKŲ VARTOJIMO PAPLITIMO ATASKAITA. PAGRINDINIAI AKCENTAI

Kokaino konfiskavimo mastas konkurencingoje narkotikų rinkoje pasiekė rekordinį lygį

(2019 m. birželio 6 d., LISABONA – **NESKELBTI IKI 11.30 val. Vidurio Europos laiku / 10.30 val. Vakarų Europos/Lisabonos laiku**) Europoje pastebima kokaino prieinamumo didėjimo tendencija – šio narkotiko konfiskavimo mastas pasiekė rekordinį lygį. Apie tai kalbama šiandien **ES kovos su narkotikais agentūros (Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centro, EMCDDA)** Briuselyje paskelbtame dokumente **2019 m. Europos narkotikų vartojimo paplitimo ataskaita. Tendencijos ir pokyčiai** ⁽¹⁾. Metinėje apžvalgoje agentūra taip pat nagrinėja šiuos klausimus: su heroinu ir naujais sintetiniais opioidais susijusias problemas, naujausius kanapių rinkos pokyčius, didėjantį Europos vaidmenį sintetinių narkotikų gamybos srityje ir skaitmeninių technologijų taikymą narkotikų prevencijos ir gydymo srityse.

Už migraciją, vidaus reikalus ir pilietiškumą atsakingas Europos Komisijos narys Dimitris

Avramopoulos teigia: „Šiandienos ataskaita rodo sudėtingą narkotikų reiškinių pobūdį Europoje. Narkotikai išlieka nuolat kintanti, įvairialypė grėsmė mūsų visuomenėms, daranti poveikį milijonų žmonių gyvenimui visame pasaulyje. Turime koordinuotai spręsti narkotikų pasiūlos ir paklausos problemą. Mūsų pastangos duoda rezultatų, prie to prisideda ir mūsų naujos taisyklės, kuriomis siekiama uždrausti psichoaktyviausias medžiagas, ir mūsų išplėstas bendradarbiavimas su tarptautiniais partneriais. Tačiau turime atsižvelgti ir į skaitmeninimą narkotikų rinkoje. Nebegalime delsti. Turime veikti koordinuotai nacionaliniu, Europos ir tarptautiniu lygmenimis. Drauge su ES kovos su narkotikais agentūra toliau vadovausime dedant pastangas šioje srityje.“

EMCDDA ataskaitoje pabrėžiama, kad daugelio neteisėtų medžiagų prieinamumas tebėra didelis. Naujausi duomenys rodo, kad Europoje (28 ES valstybėse narėse, Turkijoje ir Norvegijoje) kasmet pranešama apie daugiau kaip 1 mln. neteisėtų narkotikų konfiskavimo atvejų. Maždaug 96 mln. suaugusiųjų (15–64 metų amžiaus) Europos Sąjungoje per savo gyvenimą yra bandę neteisėtų narkotikų, o maždaug 1,2 mln. asmenų (28 ES valstybėse narėse) kasmet taikomas priklausomybės nuo neteisėtų narkotikų vartojimo gydymas. 2018 m. Europos Sąjungoje pirmą kartą aptiktos 55 naujos psichoaktyviosios medžiagos, taigi agentūra iš viso vykdo 730 psichoaktyviųjų medžiagų stebėseną.

EMCDDA direktorius Alexis Goosdeel teigia: „Problemos, su kuriomis susiduriame narkotikų srityje, toliau didėja. Esama požymių, kad žinomų augalinių narkotikų, pavyzdžiui, kokaino, prieinamumas didėja, be to, matome, kaip vystosi rinka, kurioje sintetiniai narkotikai ir narkotikų gamyba Europoje tampa vis svarbesni. Tai akivaizdu pažvelgus į problemas, susijusias su labai stiprių sintetinių opioidų vartojimu, naujus ekstazio (MDMA) ir amfetaminų gamybos metodus, taip pat pastarojo meto su morfino perdirbimu į heroiną Europos pasienyje susijusias pokyčius.“

Kokainas. Rekordinis konfiskavimo atvejų skaičius, nauji platinimo metodai ir įrodymai, kad sveikatos problemos didėja

Naujausi duomenys apie kokainą rodo, kad ir konfiskavimo atvejų skaičius, ir konfiskuoto kokaino kiekis yra rekordiniai. 2017 m. Europos Sąjungoje pranešta apie per 104 000 kokaino konfiskavimo atvejų (2016 m. pranešta apie 98 000 šio narkotiko konfiskavimo atvejus), per kuriuos konfiskuota 140,4 t kokaino, t. y. maždaug dvigubai daugiau nei 2016 m. (2016 m. konfiskuota 70,9 t kokaino) (1.6 pav.). Nors mažmeninė kokaino kaina išliko nepakitusi, gatvėse platinamo kokaino grynumas 2017 m. pasiekė aukščiausią lygį per dešimtmetį

(infografikas, 26 psl.). Kokainas į Europą patenka įvairiais keliais ir priemonėmis, tačiau tai, kad dideli jo kiekiai vis dažniau nelegaliai atgabenami jūrų laivybos konteineriuose, yra labai didelė problema.

Esama įrodymų, kad naudojantis socialiniais tinklais, vykdant prekybą tamsiojo interneto prekyvietėse ir taikant duomenų šifravimo metodus mažesniems grupuotėms ir fiziniams asmenims vis dažniau sudaromos sąlygos prekiauti narkotikais. Tai, kad kokaino rinkoje klesti verslumas, rodo inovatyvūs platinimo metodai. Vienas iš pavyzdžių – veikiantys prekybai kokainu skirti skambučių centrai, kurių kurjeriai teikia greito ir lankstaus pristatymo paslaugas. Tokie galimą prekybos kokainu „uberizaciją“⁽²⁾ atspindintys metodai yra konkurencingos rinkos, kurioje prekeiviai konkuruoja siūlydami ne tik patį gaminį, bet ir papildomas paslaugas, požymis.

Kokainas – dažniausiai Europos Sąjungoje vartojamas neteisėtas stimuliantas: pastaraisiais metais šį narkotiką vartojo maždaug 2,6 mln. jaunų suaugusiųjų (15–34 metų amžiaus) (2017 m. duomenys). Neseniai atlikus narkotikų likučių komunalinėse nuotekose tyrimą paaiškėjo, kad 2017–2018 m. kokaino metabolitų padaugėjo 22 iš 38 šio laikotarpio duomenis turėjusių miestų, o tai taip pat patvirtina 2017 m. užfiksuotą didėjimo tendenciją. 2018 m. didžiausi standartizuoti narkotikų likučių kiekiai tūkstančiui gyventojų per parą užregistruoti **Belgijos, Ispanijos, Nyderlandų ir Jungtinės Karalystės** miestuose. Naujausi duomenys rodo, kad kai kuriuose **Rytų Europos** miestuose šis kiekis didėja, nors iš pradžių jis buvo nedidelis (žr. 2.4 pav.).

Esama požymių, kad kokaino pasiūlos didėjimas siejamas su labiau paplitusiomis sveikatos problemomis. Naujausi duomenys rodo, kad šiuo metu dėl su kokaino vartojimu susijusių problemų specializuotą priklausomybės nuo narkotikų vartojimo gydymą pradėjo apie 73 000 asmenų. Ypač didelį susirūpinimą kelia 11 000 iš šių asmenų, kurie pradėjo gydytis dėl su kokaino krekū, itin kenksminga kokaino rūšimi, susijusių problemų. 2014–2017 m. „naujų“ gydymą dėl kokaino pirmą kartą pradedančių asmenų skaičius padidėjo 37 proc., o tai rodo, kad gydymo poreikis auga. 18 Europos šalių veikiančio 26 ligonines jungiančio tinklo (Euro-DEN Plus) duomenimis, kokainas taip pat yra neteisėtas narkotikas, dėl kurio 2017 m. dažniausiai kreiptasi į ligoninių skubiosios pagalbos skyrius (3.8 pav.).

Heroinas. Rinkos pokyčių požymiai

Heroinas tebėra labiausiai Europos narkotikų rinkoje paplitęs neteisėtas opioidas ir dėl jo labiausiai didėja su narkotikais susijusios sveikatos priežiūros ir socialinės išlaidos. 2017 m. Europos Sąjungoje konfiskuoto heroino kiekis padidėjo daugiau kaip tona, t. y. iki 5,4 t, o Turkijoje konfiskuota dar 17,4 t heroino (šio konfiskuoto kiekio dalis būtų patekusi į ES rinką). Tai, kad 2017 m. ES konfiskuota 81 t heroino pirmtako acto rūgšties anhidrido ir sulaukyta 243 t šio heroino pirmtako siuntų, yra susirūpinimą keliantis reiškinys (1.2 lentelė). Be to, ES šalyse (**Bulgarijoje, Čekijoje, Ispanijoje ir Nyderlanduose**) pastaraisiais metais aptiktos laboratorijos, kuriose morfinas buvo perdirbamas į heroiną naudojant šį pirmtaką. Heroino grynumas tebėra didelis, o mažmeninė jo kaina gana maža (ji sumažėjo pastarąjį dešimtmetį) (infografikas, 24 psl.).

Laikydamosi **Darnaus vystymosi darbotvarkės iki 2030 m.** Europa siekia kovoti su virusinio hepatito keliamo grėsme visuomenės sveikatai. Siekiant įgyvendinti šį tikslą, labai svarbu suteikti žmonėms, kurie švirkščiasi heroiną arba kitus narkotikus, daugiau galimybių naudotis hepatito B viruso (HBV) ir hepatito C viruso (HCV) prevencijos priemonėmis, išsitiirti, ar jie neužsikrėtę šiais virusais, ir nuo jų gydytis, nes šie žmonės dažniausiai serga šiomis ligomis ir kelia didžiausią jų perdavimo riziką. **EMCDDA** ataskaitoje pabrėžiama, kad reikia stiprinti kovos su virusiniu hepatitu priemones, ypač tam tikrose **Rytų Europos** dalyse.

Nauji sintetiniai opioidai. Didėjantis susirūpinimas

Jungtinėse Amerikos Valstijose ir Kanadoje pastaruoju metu paplitusiai opioidų epidemijai daugiausia įtakos turi sintetinių opioidų, visų pirma fentanilio ir jo darinių, vartojimas. Nors šiuo metu šios medžiagos sudaro tik mažą narkotikų rinkos dalį **Europoje**, jos kelia vis didesnę susirūpinimą, nes jų vartojimas siejamas su apsinuodijimo ir mirties atvejais. 2018 m. Europoje aptikta vienuolika naujų sintetinių opioidų, dažniausiai miltelių, tablečių ir skysčių pavidalu. Daugeliui tūkstančių gatvėse platinamų dozių pagaminti pakanka labai nedidelio šių medžiagų kiekio, todėl jas lengva nuslėpti ir gabenti, ir dėl to kyla sunkumų teisėsaugos ir muitinės institucijoms.

Iš 49 naujų sintetinių opioidų dauguma yra fentanilio dariniai, kuriuos stebi **EMCDDA**. Šeši fentanilio dariniai pirmą kartą Europoje aptikti 2018 m. (nuo 2009 m. jų aptikta 34). Naujausiais duomenimis, šie labai stiprūs

narkotikai sudarė 70 proc. visų naujų sintetinių opioidų konfiskavimo atvejų (1.12 pav.). Pranešta apie daugiau kaip 300 karfentanilio, vieno stipriausių narkotikų šioje grupėje, konfiskavimo atvejų. Be to, Europos Sąjungoje konfiskuota iš viso 4,5 kg fentanilio darinių gamybai naudojamo pirmtako (*N*-fenetil-4-piperidono) (1.2 lentelė).

Iš priklausomybės nuo narkotikų gydymo stebėsenos duomenų matyti, jog kas penktas asmuo (22 proc.), pradėjęs gydytis dėl priklausomybės nuo opioidų, nurodo, kad šiuo metu jam daugiausia problemų kelia ne heroinas, o teisėtas arba neteisėtas sintetinis opioidas (2.13 pav.). Tai rodo, kad vaistams, kurių sudėtyje yra opioidų, šiuo metu taip pat tenka vis svarbesnis vaidmuo sprendžiant Europos narkotikų problemą.

Kanapės. Naujos ilgiausiai Europoje vartojamo narkotiko tendencijos

Kanapės tebėra plačiausiai Europoje vartojamas neteisėtas narkotikas, kaip matyti iš duomenų apie paplitimą, konfiskuojamą kiekį ir gydymo paslaugų, kurių prireikia pirmą kartą, poreikio. Pastaraisiais metais (28 ES valstybėse narėse) kanapes vartojo apytikriai 17,5 mln. jaunų (15–34 metų amžiaus) europiečių. (2017 m. duomenys).

2017 m. ES valstybės narės pranešė apie 782 000 kanapių produktų (džiovintų kanapių, kanapių dervos, augalų ir aliejaus) konfiskavimo atvejų, todėl šis narkotikas Europoje yra dažniausiai konfiskuojamas. Konfiskuojamas kanapių dervos kiekis daugiau nei dvigubai viršija konfiskuojamą džiovintų kanapių kiekį (466 t, palyginti su 209 t). Remiantis neseniai atliktu **EMCDDA** tyrimu ⁽³⁾, pastarąjį dešimtmetį džiovintų kanapių ir kanapių dervos sudėtyje dvigubai padaugėjo būdingas tetrahidrokanabinolio (THC)⁽⁴⁾ kiekis, o tai kelia susirūpinimą dėl galimos žalos. Kanapių dervos atveju pažymėtina, kad didesnę vidutinę jos stiprumą greičiausiai lemia tai, kad **Maroke**, kuris yra pagrindinis ES rinkai tiekiamos kanapių dervos gamintojas, pradėti auginti stipresnę poveikį sukeltantys augalai ir imtos taikyti naujos gamybos technologijos.

Apskaičiuota, kad Europos Sąjungoje maždaug 1 proc. suaugusiųjų (15–64 metų amžiaus) kasdien arba beveik kasdien vartoja kanapes. 2017 m. Europoje priklausomybės nuo narkotikų vartojimo gydymą pradėjo maždaug 155 000 šiuo narkotiku piktnaudžiaujančių asmenų – apie 83 000 jų gydymą pradėjo pirmą kartą (infografikas, 44 psl.). Į specialistus pirmą kartą besikreipiantys asmenys kaip kreipimosi priežastį šiuo metu dažniausiai įvardija kanapes.

Kanapės. Dėl naujų produktų sudėtingoje politikos srityje kyla problemų

Teisėtų rekreacinių kanapių rinkų už ES ribų kūrimas taip pat skatina inovacijas kuriant kanapių produktus (pvz., elektroninių cigarečių skysčius, valgomus produktus ir koncentratų); kai kurie šių produktų atsiranda Europos rinkoje ir sukelia naujų sunkumų siekiant aptikti ir kontroliuoti narkotikus.

Kanapėse yra daug įvairių cheminių medžiagų, geriausiai žinomos yra tetrahidrokanabinolis (THC) ir kanabidiolis (CBD). Vienas iš sparčių naujų kanapių rinkoje pavyzdžių – kai kuriose ES šalyse atsiradę nedidelį THC kiekį turintys produktai, kurie parduodami specializuotose arba sveiko maisto parduotuvėse ⁽⁵⁾. Tokių produktų pardavimas grindžiamas tuo, kad jų sudėtyje yra mažiau kaip 0,2 arba 0,3 proc. THC, todėl jie turi silpną svaiginamąjį poveikį arba visai jo neturi ir nepatenka į narkotikų kontrolės įstatymų taikymo sritį. Kartais atkreipiamas dėmesys į produktų sudėtyje esantį CBD kiekį nurodant, kad ši medžiaga gali turėti naudingų savybių. Šiuo metu galima įsigyti įvairių tokių produktų, įskaitant augalus, rūkyti paruoštus mišinius, tabletes, losjonus ir kremus. Šie produktai kelia reglamentavimo problemų – kai kuriose šalyse už nedidelį THC kiekį turinčių produktų pardavimą taikomos baudžiamosios sankcijos, o kitose jais prekiauti leidžiama be leidimo.

Didėjantis Europos vaidmuo sintetinių narkotikų gamybos srityje

Ataskaitoje teigiama, kad sintetinių narkotikų gamyba Europoje plečiasi, įvairėja ir tampa inovatyvesnė. Gaminant chemines medžiagas, kurių reikia sintetiniams narkotikams pagaminti, naudojamos naujos medžiagos. Taip siekiama išvengti aptikimo, tačiau šias medžiagas taip pat sudėtingiau perdirbti (o dėl to gali susidaryti daugiau pavojingų atliekų). Tai matyti iš to, kad padaugėjo ir MDMA, ir amfetamino bei metamfetamino alternatyvių pirmtakų konfiskavimo atvejų – naujausi duomenys rodo, kad daugėja alfafenilacetoacetamido (APAA) ir piperonilmetilketono (PMK) glicidinių darinių konfiskavimo atvejų (1.2 lentelė).

2017 m. Europos Sąjungoje uždaryta 21 MDMA laboratorija (2016 m. uždaryta 11 tokių laboratorijų, visos jos veikė **Nyderlanduose**). **Belgijoje** pranešta apie išmestas chemines atliekas, todėl galima daryti prielaidą, kad šioje šalyje buvo gaminamas MDMA. Naujausi duomenys rodo, kad MDMA kiekis ekstazio tablečių sudėtyje 2017 m. pasiekė didžiausią lygį per pastaruosius dešimt metų. **EMCDDA** duomenimis, 2017 m. Europos Sąjungoje konfiskuota maždaug 6,6 mln. MDMA tablečių. Šis kiekis yra didžiausias nuo 2007 m. Vykdam atvirųjų šaltinių informacijos ir su tamsiuoju internetu susijusios veiklos stebėseną matyti, kad pasauliniu mastu Europa yra svarbi MDMA tiekėja. Tokią išvadą patvirtina ir šio narkotiko konfiskavimo atvejai ES kaimyninėse šalyse. **Turkijoje** tais metais konfiskuota daugiau MDMA tablečių (8,6 mln.) ir amfetamino (6,6 t) nei visose ES valstybėse narėse kartu sudėjus. Turkija taip pat konfiskavo neįprastai didelį metamfetamino kiekį (658 kg), kuris yra panašus į bendrą ES konfiskuotą metamfetamino kiekį (662 kg).

Metamfetamino ir amfetamino grynumas yra didesnis nei prieš dešimtmetį; 2017 m. Europos Sąjungoje konfiskuota 0,7 t metamfetamino ir 6,4 t amfetamino. Metamfetaminas daugiausia gaminamas **Čekijoje** ir kaimyninių šalių pasienyje, šiek tiek jo gaminama ir **Nyderlanduose**. Duomenys apie nuotekas ir kiti duomenys rodo, kad metamfetaminas, kurio paprastai buvo suvartojama nedaug ir kurio anksčiau būdavo vartojama daugiausia **Čekijoje** ir **Slovakijoje**, dabar, regis, taip pat vartojamas **Kipre, rytinėje Vokietijos dalyje, Ispanijoje, Suomijoje ir Norvegijoje** (2.11 pav.). Kalbant apie amfetaminą, pažymėtina, jog 21 iš 38 miestų, turėjusių 2017 ir 2018 m. duomenis apie nuotekas, pranešta, kad amfetamino aptikimo atvejų padaugėjo (2.10 pav.).

M. sveikata. Geografinės vietos nustatymo sistemos ir virtualioji realybė – naujos priemonės, padedančios spręsti su narkotikais susijusias problemas

Tai, kad šiandien plačiai naudojami mobilieji įrenginiai, reiškia, jog m. sveikatos programėlės (mobiliosios sveikatos programėlės) turi didžiulį potencialą plėsti su narkotikais susijusių sveikatos priežiūros paslaugų mastą. Ataskaitoje teigiama, kad tokie naujoviški skaitmeniniai sprendimai vis dažniau pasitelkiami narkotikų prevencijos, gydymo ir žalos mažinimo srityse.

Ataskaitoje pristatomos įvairios m. sveikatos programėlės, kurių pagrindiniai tikslai skiriasi – skleisti informaciją (pvz., suteikiama galimybė naudotis paslaugomis), remti intervencines priemones (pvz., narkotikų vartojimo dienašaliai) ir reabilituoti (pvz., pagalbos sau programėlės) (3.2 pav.). Vienas iš inovatyvių sprendimų pavyzdžių – geografinės vietos nustatymo sistemų naudojimas siekiant padėti švirkščiamųjų narkotikų vartotojams rasti adatų ir švirkštų mainų punktus. Taip pat tiriama virtualiosios realybės technologijos (ausinių) naudojimas siekiant atkurti įtraukią su narkotikais susijusią aplinką, sukeliančią norą vartoti narkotikus, ir padėti pacientams ugdytis atsparumą. Daugeliu Europoje sukurtų m. sveikatos programėlių siekiama skleisti žalos mažinimo informaciją, skirtą jauniems vartotojams, visų pirma vakarėlių lankytojams. Nors šiuo metu esama daug m. sveikatos programėlių, neseniai atliktame **EMCDDA** tyrime nustatyta, kad šios programėlės ne visada grindžiamos tvirtais kokybės standartais, duomenų apsaugos taisyklėmis ir vertinimu ⁽⁶⁾.

Apibendrinama **EMCDDA** valdybos pirmininkė **Laura d'Arrigo** teigia: „Rengiant 2019 m. Europos narkotikų vartojimo paplitimo ataskaitą pasiektas kritinis momentas, kai reikia apsvarstyti kovos su narkotikais politikos pokyčius, nes kitąmet bus atliekamas galutinis ES kovos su narkotikais strategijos (2013–2020 m.) vertinimas. Per šį laikotarpį Europoje įvyko keletas didžiulių su narkotikų reiškiniu susijusių pokyčių, įskaitant tai, kad atsirado daugybė nekontroliuojamų medžiagų. Suvokdami dabartines su narkotikais susijusias problemas galime pasiruošti būsimiems sunkumams šioje sparčiai kintančioje ir sudėtingoje srityje. Todėl EMCDDA vaidmuo atliekant įrodymais grindžiamą su narkotikais susijusios dabartinės padėties Europoje analizę yra labai svarbus.“

Pastabos

⁽¹⁾ 2019 m. Europos narkotikų vartojimo paplitimo ataskaitos dokumentų rinkinį galima rasti adresu www.emcdda.europa.eu/edr2019.

Visi šioje ataskaitoje pateikti grafikai, analizė ir duomenys parengti įvertinus su narkotikais susijusių padėčių iki 2018 m. pabaigos.

Šiame pranešime spaudai nurodyti paveikslai ir grafikai pateikti ataskaitoje. Daugiau paveikslų ir lentelių galima rasti 2019 m. statistikos biuletenyje (www.emcdda.europa.eu/stats/2019).

⁽²⁾ Uberizacija – paslaugos rinkos keitimo veiksmas arba procesas, kai nustatomas kitoks paslaugos įsigijimo arba naudojimosi ja būdas, visų pirma naudojant mobiliąsias technologijas („Collins“ anglų kalbos žodynas).

⁽³⁾ <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/add.14525>

⁽⁴⁾ Svaiginamąjį kanapių poveikį iš esmės lemia tetrahidrokanabinolis (THC).

⁽⁵⁾ www.emcdda.europa.eu/news/2018/low-thc-cannabis-products-being-sold-in-the-EU%E2%80%93key-legal-issues

⁽⁶⁾ www.emcdda.europa.eu/publications/emcdda-papers/m-health-applications-for-responding-to-drug-use